

Дмитро Оржешко

МІЛІТАРНЕ САМОПРИЙНЯТТЯ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ: ТЕОРЕТИЧНА ПАРАДИГМА

Оржешко Дмитро. *Мілітарне самоприйняття курсантів військових закладів: теоретична парадигма.*

Вступ. У контексті фахової підготовки курсантів військових академій важливе значення відіграє вивчення їхнього мілітарного самоприйняття як базового конструкту самоусвідомлення і самореалізації.

Мета: здійснити теоретичний аналіз феноменології мілітарного самоприйняття особистості курсанта й окреслити основні концептуальні конструкти цього явища.

Методи: теоретичний аналіз та моделювання для встановлення змістово-функціонального наповнення феномену мілітарного самоприйняття курсанта військового освітнього закладу.

Результати. Визначено, що мілітарне самоприйняття – це синтез емоційно-оцінних, когнітивних і поведінкових компонентів самосвідомості, що проявляються в позитивному ставленні людини, яка обрала своєю професією (або процес навчання і підготовки до неї) військову діяльність, до самої себе і прийняття себе на рівні усвідомленої та засвоєної мілітарної суб'єктності.

Висновки. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації фахової військової підготовки та розвитку самосвідомості курсантів військових закладів.

Ключові слова: курсанти, військові освітні заклади, самоусвідомлення, мілітарна ідентичність, мілітарне самоприйняття.

Orzheshko, Dmytro. *Military self-acceptance of cadets: a theoretical paradigm.*

Introduction. In the context of military academy cadets' training, the study of their military self-acceptance as a basic construct of self-awareness and self-realization has a great importance.

Aim: to analyze the phenomenology of cadet's military self-acceptance and outline its main conceptual constructs.

Methods: theoretical analysis and modeling to determine the content and functions of cadets' military self-acceptance.

Results. Cadets' military self-acceptance is a complex of emotional, evaluative, cognitive, and behavioral components of self-awareness, which are manifested in the cadets' positive attitudes towards themselves as conscious military agent.

Conclusions. The obtained results can be used to optimize cadets' training and develop their self-awareness.

Key words: cadets, military academies, self-awareness, military identity, military self-acceptance.

Вступ. В умовах воєнних дій на території нашої держави у значній кількості людей відбуваються істотні зміни та переоцінка звичних моделей і стереотипів поведінки, що разом з інтенсивним збільшенням потоку агресивно забарвленої інформації знижує особистісну резистентність до об'єктивного оцінювання справжнього стану справ та чинить негативний вплив на самоусвідомлення і самоприйняття. Окремого наукового статусу набуває коло проблем, пов'язане з психологічною підготовкою військових, насамперед курсантів військових академій – еліти вітчизняної армії та майбутніх командирів. Упродовж навчання у військових закладах відбувається помітне особистісне і фахове вдосконалення/самовдосконалення курсантів. У ракурсі нашого теоретичного аналізу постає мілітарне самоприйняття як базовий конструкт самоусвідомлення і самореалізації молодого людини у військовому освітньому закладі, зазвичай ліцеї або академії.

Мілітарне самоприйняття ми розглядаємо у контексті мілітарної свідомості, зокрема в тісному логічному семантично-функціональному взаємозв'язку з мілітарною ідентичністю й такими компонентами самосвідомості, як: самооцінка, образ Я, Я-концепція тощо.

Ю. Лобода (2010), здійснивши розлогий аналіз досвіду аналітики мілітарної свідомості, пише про існування такого феномена як «Existencia militaria». Війна як спосіб поведінки, що закріпився в культурі як ретранслятор трансгенераційної інформації, виявилася, на жаль, дуже простим механізмом вирішення всіх проблем. Замість пошуків і сумнівів війна пропонує оволодіти формально досконалою схемою мілітарної свідомості й отримати чіткий вектор дій щодо засобів своєї діяльності і способів досягнення мети – подолай суперника, вбий і досягни перемоги. Мілітарна свідомість породжує насильство, страждання, несправедливість і фіксує абсурдність і трагічність людської агресивності, однак існує певна парадоксальна дихотомія – протистояти війні можуть насамперед військові. Війна змінює ідентичність, оскільки передбачає масовість участі багатьох людей, тому, на думку дослідника, класична мілітарна свідомість завжди є тоталітарною за своєю сутністю. Зазначено, що мілітарній ідентичності людини властиво змінюватися до менш масштабної, щоб стати ототожненим членом успішного, мужнього, сильного підрозділу. Прийняття себе частиною військового формування, організації, бачення себе приналежним до сили й успіху – характерна ознака людини з мілітарною свідомістю (Лобода, 2010).

У вітчизняній психологічній думці інноваційними є дослідження мілітарної ідентичності українців, зокрема в євроінтеграційному векторі, здійснені В. Зливковим (2022). Мілітарна ідентичність трактується як багатогранне поняття, базовими складовими якого є патріотизм, агресивність, войовничість і колективізм. Натомість моральна ідентичність вміщає низку моральних рис, поміж яких найістотнішими називаються справедливість, героїзм, альтруїзм і духовність. Автор стверджує, що, проаналізувавши сімдесят дві наукові публікації, в яких висвітлено проблеми мілітарної та моральної ідентичності військових США, Китаю, Ізраїлю, Норвегії, Боснії та Герцеговини, йому вдалося виокремити такі основні параметральні характеристики мілітарної ідентичності : 1) патріотизм; 2) отримання задоволення від участі у бойових діях; 3) ставлення до армії як до другої родини; 4) командна згуртованість, колективізм; 5) ідентифікація себе із захисником знедолених; 6) героїзм; 7) деіндивідуалізація; 8) агресивність. Дослідник констатує, що в сучасному українському соціумі, який перебуває у стані війни, мілітарна ідентичність вибудовується тільки на фундаменті тісного й нерозривного зв'язку між національною ідентичністю і патріотизмом (Зливков, 2022).

Розкриваючи психологічні засади становлення мілітарної ідентичності особистості, В. Зливков & Л. Лукомська (2023) вважають, що першопочатки концепції мілітарної ідентичності доцільно відшукувати у дослідженнях військової соціології, насамперед з урахуванням таких нормативних понять, як культура, цінності, мотивація, атитюди тощо. Дослідники виходять з урахування положення про те, що мілітарна ідентичність співмірна із соціальною ідентичністю, яка розвивається та усталюється через інтеграцію в самооцінку, тобто коли цивільна ідентичність нібито розвивається і стає непомітнішою внаслідок військової інкультурації. Завдяки службі в одному військовому підрозділі, переживанню спільного військового досвіду, тісних соціальних армійських взаємозв'язків, дружби, взаємопідтримки, які іноді є виживальними в екстремальних умовах війни, значення мілітарної ідентичності в самооцінці закріплюється й істотно зростає. Вважається, що мілітарна ідентичність загалом активно і сприятливо впливає на позитивну Я-концепцію військового, адже його ототожнення із собі подібними самостверджує, додає впевненості й ефективності під час виконання службових обов'язків і виконання бойових завдань. Правда, відзначено, що повномірною мілітарною інкультурацією та переважанням мілітарних наративів у цивільному житті може призводити до певної

інтерференції особистісної та соціальної ідентичностей. Усталення мілітарної ідентичності в особистісній самооцінці зазвичай ускладнює діяльність і комунікацію у мирному житті (Зливков & Лукомська, 2023).

У дослідженні R.B. Johansen, J.C. Laberg & M. Martinussen (2013) виокремлено й диференційовано чотири ключові модифікації мілітарної ідентичності особистості: ідеалістичну, професійну, військову (Warriorism) та індивідуалістичну. Автори зазначають, що кожна з них набувається людиною упродовж усього життєвого шляху та істотно залежить від статево-вікових, соціально-політичних, духовно-ідеологічних та інших цінностей і параметрів (Johansen, Laberg & Martinussen, 2013).

Як зазначають R.B. Johansen, J.C. Laberg & M. Martinussen (2013) у ще одному з досліджень окресленої проблематики, упродовж останнього часу відбулися дуже помітні кардинальні зміни щодо застосування військової сили, а також істотні трансформації моделей військової служби, що неминуче породило необхідність врахування і змін військової ідентичності та самоприйняття. На репрезентативній вибірці курсантів норвезької військової академії було проведено дослідження щодо встановлення специфіки військової ідентичності. Дослідженням була охоплена проблема можливості передбачення сприйнятих військових результатів і ставлень та особистісних рис і витривалості. Завдяки процедурі самооцінювання було виміряно військові навички, загальну військову компетентність та організаційну відданість досліджуваних. Удалося встановити, що військова ідентичність, зокрема оперативна ідентичність, передбачає як сприйману військову компетентність, так і навички. Відзначено, що індивідуалізм негативно корелює з організаційною відданістю. Дослідниками узагальнено вагомий вплив і позитивні наслідки для мілітарного самоприйняття курсантів самого процесу навчання в академії та істотне значення програм розвитку в них лідерства. Оперативну ідентичність марковано як важливий предиктор військової ефективності курсантів – майбутніх офіцерів (Johansen, Laberg & Martinussen, 2014).

На думку O. Bøe & H.-O. Bergstøl (2017), самоефективність у військових курсантів значною мірою залежить від рівня сформованості в них позитивного самоприйняття. Завдяки адекватному самооцінюванню, впевненому і повномірному прийняттю власного Я майбутні офіцери стають ефективнішими упродовж здобуття освіти в академії, а згодом більш успішними на військовій службі (Bøe & Bergstøl, 2017).

O. Navickienė & V.A. Vasiliauskas (2024) дослідили вплив стійкості курсанта на самоефективність і професійні досягнення та здійснили перевірку модерowanego опосередковувального ефекту професійного покликання. Дослідники емпірично встановили специфіку впливу стійкості курсантів на їхні професійні досягнення в досить унікальному організованому освітньо-мілітарному контексті військової академії. Констатовано, що самоефективність виступає ключовим посередником у дуже складних кореляціях між стійкістю курсантів та їхніми фаховими здобутками. На репрезентативній вибірці досліджуваних, яка налічувала 121 особу (курсанти третього і четвертого років навчання литовської військової академії), за допомогою надійної методології регресійного аналізу було емпірично констатовано низку причинно-наслідкових зв'язків між чотирма основними змінними. Було з'ясовано, що професійне покликання виявилось потужним сповільнювальним чинником у формуванні єдності між стійкістю курсантів і самоефективністю. Кожен із досліджуваних прагнув отримати офіцерське звання у військовій академії, однак професійне покликання мало лише опосередковане значення щодо впливу стійкості курсантів на їхні професійні досягнення, натомість самоефективність виступала вирішальним посередницьким механізмом у цих відносинах. Позитивне самоприйняття, базоване на рецепції себе як курсанта, що набуває професійних досягнень, сприяло активізації налагодження складних зв'язків між рівнями стійкості курсантів та їхніми відповідними фаховими здобутками і прагненням до досконалості (Navickienė & Vasiliauskas, 2024).

Згідно з поглядами Н. Храбан (2023), психологічне благополуччя курсантів упродовж навчання за військовим профілем залежить від рівня віднайдення і реалізації себе у системі мікроклімату академії, зокрема у мережі складних і напружених міжособистісних диспозицій. Життєва схема курсанта інтерферує різні глобальні та ситуативні сенси, різні ставлення й оцінки з боку однолітків і керівництва, тому мілітарне самоприйняття формується зазвичай у складному плетиві стресогенних і конфліктних випробувань і ситуацій. Активне долання перепон, впевнене й адекватне самооцінювання стають запорукою позитивного прийняття себе в ролі курсанта військової інституції (Храбан, 2023).

L.W. Urbański (2004) вважає, що основним завданням офіцерської вищої школи є культивування ідентифікації курсантів з мілітарною професією, сугестія значущості професії офіцера, тобто розвиток самосвідомості молодих людей у векторі прийняття себе у вимірах «офіцерської ідентичності» (Urbański, 2004).

L. A. Souza, A.R. Torres, G.A. Barbosa, T.J. Lima & L.E. Souza (2014) дослідили значення особистісних переконань у власній ефективності як посередника взаємозв'язку між суб'єктивним благополуччям і загальним станом здоров'я курсантів військової служби (майбутніх офіцерів військової поліції та пожежників). Завдяки якісній інтерпретації результатів, отриманих за допомогою регресійного аналізу на репрезентативній вибірці курсантів ($n=228$), вдалося встановити значний вплив сили відчуття благополуччя суб'єкта як прийняття себе впевненим, задоволеним і успішним на загальне психофізичне здоров'я. Роль сприйнятої самоефективності як медіатора взаємозв'язку між суб'єктивними змінними благополуччя та загальним станом здоров'я військових курсантів виявилася дуже очевидною. Позитивне самоприйняття курсантів у широкому мілітарному контексті і спеціально облаштованому освітньо-мілітарному організаційному соціодовкіллі істотно вплинуло на результативність їхньої фахової підготовки та загальну соціалізаційно-адаптаційну успішність у військовій академії (Souza, Torres, Barbosa, Lima & Souza, 2014).

A. Frade & F.H. Veiga (2016), дослідивши специфіку військової участі, самооцінки та життя на навчальній базі, встановили, що сприяння залученню до навчання може формувати вплив організаційних ресурсів на продуктивність, добробут і якість життя в цілому, завдяки чому приноситься користь не лише окремим людям, але й організаціям. Проаналізувавши відмінності у залученні щодо самооцінки та факторів контексту слухачів, які відвідують курси підготовки старшин 1-го класу, зокрема стажерів у португальський флот, дослідники встановили, що слухачі, які живуть поза навчальною базою та мають вищу самооцінку, досягли вищого рівня залученості, ніж ті, хто має низьку самооцінку. Натомість за низької самооцінки слухачі, які живуть на базі, досягли вищого рівня залученості порівняно з тими, хто живе поза базою. Стверджується важлива роль мілітарного едукативного контексту освітньої організації, військового закладу для розвитку самосвідомості, самоприйняття і самооцінки військових-стажерів (Frade & Veiga, 2016).

У низці досліджень мілітарної самосвідомості, зокрема прийняття курсантом себе як військової людини, висвітлено організаційні особливості підготовки кадетів у Вест-Пойнті – провідній військовій академії США (Kelly, Matthews & Bartone, 2014; Mayer & Skimmihorn, 2017; Wrzesniewski, Schwartz, Cong, Kane, Omar & Kolditz, 2014).

J.D. Mayer & W. Skimmihorn (2017), у контексті вивчення особистих рис, які сприяють успішності кадетів у Вест-Пойнті, особливу увагу зосереджують на таких базових психологічних підсистемах індивіда як інтелект, самоконтроль і соціально-емоційні стилі. Констатовано високий рівень взаємозв'язку між фізичними здібностями, академічною успішністю, виконанням військових обов'язків і лідерством та спроможністю до самоаналізу, самоконтролю, самооцінювання і самоприйняття. По суті,

позитивне самоусвідомлення і прийняття себе постають однією з базових умов рецепції та презентації власного Я як ефективної мілітарної особистості (Mayer, Skimmihorn, 2017).

У дослідженні A. Wrzesniewski, B. Schwartz, X. Cong, M. Kane, A. Omar & T. Kolditz (2014), присвяченому специфіці функціонування спонукально-мотиваційної сфери курсантів Вест-Пойнта, зазначено, що інструментальні («зовнішні») мотиви істотним чином підривають позитивний вплив внутрішніх («власне внутрішні») мотивів. У режимі лонгітуду (майже чотирнадцять років) на великій репрезентативній вибірці (понад десять тисяч курсантів) з-поміж іншого констатовано, що загальна мотивація молодого людини до самоусвідомлення і прийняття себе як курсанта престижної військової академії сприятливо впливає на її фахову підготовку та загальноособистісне становлення (Wrzesniewski, Schwartz, Cong, Kane, Omar, Kolditz, 2014).

На думку D.R. Kelly, M.D. Matthews & P.T. Bartone (2014), які вивчають сміливість і витривалість як предиктори продуктивності й військової ефективності курсантів Вест-Пойнта, значна роль належить прийняттю власної тілесності, свого фізичного Я.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз феноменології мілітарного самоприйняття особистості курсанта й окреслити основні концептуальні конструкти цього явища.

Методи та організація дослідження. Нами застосовано методи теоретичного аналізу й моделювання для встановлення змістово-функціонального наповнення феномену мілітарного самоприйняття особистості курсанта військового освітнього закладу.

Результати дослідження та їх обговорення. На наш погляд, мілітарне самоприйняття доцільно розглядати як один із важливих компонентів самосвідомості особистості (зокрема в умовах широкого «воєнного контексту»: від фахової військової підготовки до участі в бойових діях), який, маючи за основу різнобічне самопізнання та самоототожнення, вибудовує передумови для формування саморозвитку, саморегуляції, самореалізації та самоактуалізації у військовій справі. Безперечно, психологічна семантика мілітарного самоприйняття прочитується у розлозі контексті мілітарної самосвідомості особистості (самостійності, самоконтролю, саморегуляції, самоорганізації, самоствердження тощо, причому з урахуванням специфіки військової діяльності) (Маслюк & Оржешко, 2023).

Моделюючи концепт «мілітарне самоприйняття», ми розуміємо його як синтез емоційно-оцінних, когнітивних і поведінкових компонентів самосвідомості, що проявляються в позитивному ставленні людини, яка обрала своєю професією (або процес навчання і підготовки до неї) військову діяльність, до самої себе і прийняття себе на рівні усвідомленої та засвоєної мілітарної суб'єктності. Разом із самооцінкою, самоакцептацією, образом Я, Я-концепцією та іншими феноменами самоусвідомлення мілітарне самоприйняття маніфестує цілісність свідомості/самосвідомості особистості військового/курсанта.

Прийняття себе на підставі засвоєння уявлень і переконань у власній індивідуальній і соціальній цінності забезпечує гармонійність внутрішнього психосвіту, ефективне спілкування та інтеграцію у військові і/або цивільні спільноти. Крізь призму віднайдення, збереження і реалізації особистісної самості мілітарне самоприйняття передбачає тісний конгломерат самоаналізу, саморозуміння, самоствердження, самореалізації у складаних реаліях військової служби або професійної підготовки до неї. Це прийняття себе, яке ґрунтується на розгалуженій системі відносно об'єктивних оцінок/самооцінок власних індивідуальних унікальних параметрів, здібностей, компетентностей, потенціалів, переваг та інших життєво важливих рис у процесі військової соціалізації. Воно відбувається як позитивне емоційно-ціннісне ставлення до самого себе, а також реалізується у розгалуженому саморозумінні, адекватній самооцінці, розвиненій рефлексії внутрішнього психосвіту і своїх вчинків.

Мілітарне самоприйняття, виступаючи одним із базових конструктів психоструктури мілітарної особистості, зазвичай проявляється в усвідомленні власної цінності як людини, спроможної бути корисною собі, товаришам-військовим, здатною до ефективного виконання бойових наказів і завдань тощо.

Вимірами мілітарного самоприйняття постають самоповага та прийняття інших людей як суб'єктів військової взаємодії. Мілітарне самоприйняття слугує способом особистісного і професійного самоствердження серед військових і цивільних людей.

Ми дотримуємося поглядів А. Roe & M. Siegelman (1963) щодо психологічної феноменології самоакцептації особистості як повномірного самоприйняття, а також враховуємо доробок вітчизняних дослідників у цьому ракурсі (Візнюк, 2018; Гошовська, 2015; 2021; Гошовський, 2008). На підставі узагальнення теоретичних конструктів психологічно-самоакцептивного підходу ми вважаємо, що *мілітарне самоприйняття курсантів доцільно розглядати як позитивне емоційно-ціннісне настановлення людини на себе, що формується під впливом акцептуючих настановлень інших щодо неї в процесі її соціалізації у військових умовах і соціодовкіллі, зокрема військовому навчальному закладі (ліцеї, академії тощо).*

Основними параметрами мілітарного самоприйняття є:

- 1) *зовнішність* – рецепція себе у військових утилітарно-матеріальних вимірах, тобто насамперед прийняття себе «людиною у військовій формі, людиною в мундирі», яка має важливі статусно-рольові пріоритети, функції та завдання;
- 2) *характер* – прийняття своїх характерологічних рис, насамперед як розумної, активної, рішучої, вольової, витривалої, відважної, наполегливої, старанної, дисциплінованої тощо військової людини;
- 3) *соціальна поведінка* – синтез соціально значущих для себе та інших людей дій, тобто зазвичай правильна, відповідальна, допомагаюча, захисна, синтонна поведінка військового;
- 4) *ставлення до виконання справ* – свідоме ставлення до виконання військового обов'язку, присяги, наказів командирів, службових військово-посадових функцій, військово-навчальних завдань тощо.

Мілітарне самоприйняття тісно корелює з мілітарною ідентичністю, тобто *це акт прийняття себе та всіх рис на підставі різнобічного ототожнення з військовим соціодовкіллям та його специфічними вимірами і проявами (військова уніформа, ієрархізована вертикаль субординації як традиційної системи реалізації військових підлеглостей у парадигмі владно-підвладних стосунків, особливі психофізичні випробування, культ сили й агресивності щодо ворога, підвищена моральна й дисциплінарна відповідальність за виконання військових обов'язків, ризик утрати життя в бойових діях тощо).*

Прийняття себе як мілітарної особистості означає повномірне визнання себе частиною цілого, членом мілітарної спільноти, яка зазвичай розглядається як престижна, потужна, агресивна, сильна, небезпечна, високооплачувана соціально-професійна група, що потребує гідної поваги й пошани. Мілітарне самоприйняття передбачає рецепцію себе у мережі здебільшого поціновуваних статусно-рольових військових преференцій.

Рівень сформованості мілітарного самоприйняття особистості істотно залежить від міри узгодженості й збалансованості між Я-реальним та Я-ідеальним, тому внаслідок можливого розриву між ними постають численні перепони і складнощі для об'єктивного, повномірного і результативного прийняття себе. Водночас це передбачає як задоволення своїми особистісними і фахово-мілітарними рисами й потенціалами, так і реалістичним врахування своїх недоліків і обмежень.

Безумовне мілітарне самоприйняття є спроможністю особистості приймати себе такою, якою вона є насправді, тобто у синтезі переваг і недоліків військової

професії/навчання, проте без перекосів у плані надмірного самокартання й самоосуду або, навпаки, самовихваляння й самообожнювання.

Завдяки позитивному мілітарному самоприйняттю відбувається збереження внутрішньої стабільності Я, саморегуляція тактик, стратегій і технік задіяння психологічного захисту в складних ситуаціях і викликах військового життя й побуту (наприклад, у випадку можливих нестатутних взаємин, на полігоні, в умовах бойових дій, полону тощо). Безперечно, успішність мілітарного самоприйняття залежить від рівня сформованості психозахисного самоставлення як спроможності протистояти домінуванню інших і протидіяти агресії. Система ставлень і самоставлень вибудовує мережу специфічних смислових диспозицій, які потужно детермінують розвиток мілітарного самосприйняття та проявляються, наприклад, у правильному виборі поведінкових моделей у спілкуванні («друг – ворог»; партнерство, підлеглість, запопадливість, звинувачення/самозвинувачення, відстороненість тощо). Упродовж онто- і соціогенезу завдяки інститутам і механізмам соціалізації відбувається перехід людини від переважно емоційно-ціннісних моделей прийняття себе до оцінно-смислових узагальнень і усвідомлень себе як суб'єкта мілітарних і цивільних взаємин. Мілітарне самоприйняття проявляється на рівні когнітивних, емоційних, конотативних вимірів осмислення і регулювання себе у контексті специфічної військової діяльності/навчання.

Високий рівень мілітарного самоприйняття як свідчення особистісної автономності, що є відображенням власної неповторності, може наштовхуватися і гальмуватися на дисциплінарні обмеження і стереотипність мікроклімату й традицій військової групи – чітко ієрархізованої спільноти, побудованої за принципами командної субординації. По суті, основною вимогою ефективної військової служби є забезпечення злагодженої та гармонізованої результативної мілітарної діяльності чітко підпорядкованих «бойових одиниць».

Висновки. Феномен мілітарного самоприйняття доцільно трактувати як емоційно-оцінний, когнітивний і поведінковий компоненти самосвідомості, що мають свій прояв на рівні позитивного ставлення людини, яка обрала своїм фахом військову діяльність (або освітній процес як професійну підготовку до військової служби) до самої себе, а також усвідомлене прийняття нею себе як «військової людини», ототожненої з набутою мілітарною суб'єктністю. Мілітарне самоприйняття курсанта корелює з його самооцінкою, образом Я, Я-концепцією, самоакцептацією, самоефективністю та іншими складовими особистісної самосвідомості. Окреме важливе значення у творенні мілітарного самоприйняття людини відіграє едукативний психопростір військової інституції (ліцею, академії тощо). Він сприяє ототожненню курсантів зі специфікою військового фаху, культурно-духовними мілітарними цінностями (захист Вітчизни, честь, гідність, дружба, побратимство, взаємодопомога тощо) та зумовлює набуття своєрідної «курсантської/офіцерської ідентичності». Позитивне мілітарне самоприйняття курсанта/курсантки як маскулінної/фемінінної молодшої людини, що посідає поціновувані в суспільстві статуси і ролі, культивує відчуття особистісного і соціально-психологічного задоволення та оптимізму.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розгалуженому емпіричному вивченні психологічних особливостей прояву мілітарного самоприйняття в курсантів військових закладів та їхніх однолітків за порівняльними диференціалами «військовий – цивільний заклад вищої освіти», «різнотипний навчальний військовий заклад», «вік», «стать», «досвід участі в бойових діях».

Література

1. Візнюк, Ю. М. (2018). Самоприйняття як чинник розвитку соціальної ідентичності особистості в умовах сімейної депривації. *Дис. канд. психол. наук*. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Северодонецьк.
2. Гошовська, Д. (2015). Позитивна самоакцептація як сприятливий чинник ревіталізації особистості (фемінінний аспект). *Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей*. Т.2. Луцьк : СХУ імені Лесі Українки. С. 36-41.
3. Гошовська, Д. (2021). *Психогенеза фемінінної самоакцептації дівчаток-підлітків: монографія*. Луцьк : ПП Іванюк В.П.
4. Гошовський, Я. (2008). *Ресоціалізація депривованої особистості : монографія*. Дрогобич : Коло.
5. Зливков, В.Л. (2022). Євроінтеграційний вектор становлення мілітарної ідентичності українців. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. Спецвипуск*. С. 47–54. DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.7>
6. Зливков, В.Л., & Лукомська, Л.О. (2023). Психологічні засади становлення мілітарної ідентичності особистості. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості : зб. наук праць за матеріалами VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості»* (м. Херсон, 07 квітня 2023 р.). Херсон : Херсон ; Івано-Франківськ : ХДУ. 213–216.
7. Лобода, Ю.О. (2010). Existential militaria : досвід аналітики мілітарної свідомості. *Вісник Дніпропетровського університету. Філософія*, 9(2), 150–156.
8. Маслюк, А., & Оржешко, Д. (2023). Психологічні особливості мілітарного самоприйняття курсантів військових закладів. *Психологічні перспективи*, 42, 127–141. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-42-mas>.
9. Храбан, Н.Є. (2023). Актуальні питання психологічного благополуччя молоді під час навчання за військовим профілем: приклад України. *Вища освіта*, 1(22), 51–66.
10. Boe, O., & Bergstol, H-O. (2017). Theoretical and Practical Aspects of Self -Efficacy in Military Cadets. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 16(7), 10–29.
11. Johansen, R. B., Laberg, J. C., & Martinussen, M. (2013). Measuring military identity: Scale development and psychometric evaluations. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41, 861–880. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.5.861>
12. Johansen R.B., Laberg J.C., & Martinussen M. (2014). Military identity as predictor of perceived military competence and skills. *Armed Forces & Society*. 40 (3), 521–543. <https://doi.org/10.1177/0095327X13478405>
13. Frade, A., & Veiga, F. H. (2016). Military engagement, self-concept and on-base living. In F. H. Veiga (Ed.), *Envolvimento dos alunos na escola: Perspetivas da psicologia e educação -Motivação para o desempenho académico [Students' engagement in school: Perspectives of psychology and education -Motivation for academic performance]* (pp. 236-248). Lisboa: Universidade de Lisboa, Instituto de Educação.
14. Kelly, D. R., Matthews, M. D., & Bartone, P. T. (2014). Grit and hardiness as predictors of performance among West Point cadets. *Milit. Psychol.* 26, 327–342. <https://doi.org/10.1037/mil0000050>
15. Mayer, J.D., & Skimmihorn, W. (2017). Personality attributes that predict cadet performance at West Point. *Journal of Research in Personality*, 66, 14-26. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.10.012>
16. Navickienė, O., Vasiliauskas, A.V. (2024). The effect of cadet resilience on self-efficacy and professional achievement: verification of the moderated mediating effect of vocational calling. *Frontiers in Psychology*, 14, 1330969. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1330969>
17. Roe, A., & Siegelman, M. (1963). A parent-child Relations questionnaire. *Child Development*, 34, 355–369.
18. Souza, L.A., Torres, A.R., Barbosa, G.A., Lima, T.J., & Souza, L.E. (2014). Self-efficacy as a mediator of the relationship between subjective well-being and general health of military cadets. *Cad Saude Publica*, 30(11), 2309–2319. <https://doi.org/10.1590/0102-311x00177513>. PMID: 25493985
19. Urbański, L. W. (2004) *Funkcje wychowawcze wyższej szkoły oficerskiej*. Poznań: Dom Wydawniczy ELIPSA.
20. Wrzesniewski, A., Schwartz, B., Cong, X., Kane, M., Omar, A., & Kolditz, T. (2014). Multiple types of motives don't multiply the motivation of West Point cadets. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(30), 10990–10995. <https://doi.org/10.1073/pnas.1405298111>.

References

1. Viznyuk, Yu. M. (2018). Samopryinyattya yak chynnyk rozvytku sotsialnoi identychnosti osobystosti v umovakh simeinoi depriyvatsii [Self-acceptance as a factor in the development of social identity of an individual in conditions of family deprivation]. *PhD thesis*, Volodymyr Dal East-Ukrainian National University. Severodonetsk. [In Ukrainian]
2. Goshovska, D. (2015).pozytyvna samoaktseptatsia yak spryiatlyvyi chynnyk revitalizatsii osobystosti (femininnyi aspekt) [Positive self-acceptance as a favorable factor in personal revitalization (a feminine aspect)]. *Psykhogeneza osobystosti: norma i deviatstva : zb. nauk. statei*. Т.2. SNU imeni Lesi Ukrainky, 36-41. [In Ukrainian]
3. Goshovska, D. (2021). *Psykhogeneza femininnoi samoaktseptatsii divchatok-pidlitkiv [Psychogenesis of feminine self-acceptance of adolescent girls]*. PP Ivanyuk V.P. [In Ukrainian]
4. Goshovskiy, Ya. (2008). *Resotsializatsia depriyovanoi osobystosti [Resocialization of a deprived individual]*. Kolo. [In Ukrainian]

5. Zlyvkov, V. L. (2022). Yevrointegratsiyni vektor stanovlennya militarnoi identychnosti ukrainsiv [The European integration vector of the formation of the military identity of Ukrainians]. *Visnyk Lvivskogo universytetu. Seria psykholoichni nauky. Spetsvyypusk*, 47-54. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.7> [In Ukrainian]
6. Zlyvkov, V. L., & Lukomska, L. O. (2023). Psykhologichni zasady stanovlennya militarnoi identychnosti osobystosti [Psychological foundations of the formation of the military identity of the individual]. *Sotsialno-psykhologichni tekhnologii rozvytku osobystosti : zb. nauk prats za materialamy VIII Useukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii molodykh vchenykh, aspirantiv ta studentiv «Sotsialno-psykhologichni tekhnologii rozvytku osobystosti»* (Kherson, April 07, 2023). KhDU. 213-216. [In Ukrainian]
7. Loboda, Yu. O. (2010). Existencia militaria : dosvid analyky militarnoi svidomosti [Existencia militaria: experience of the analysis of military consciousness]. *Visnyk Dnipropetrovskogo universytetu. Filosofia*, 9(2), 150-156. [In Ukrainian]
8. Maslyuk, A., & Orzheshko, D. (2023). Psykhologichni osoblyvosti militarного samopryinyattya kursantiv viiskovykh zakladiv [Psychological features of military self-acceptance of cadets]. *Psykhologichni perspektyvy*, 42, 127-141. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-42-mas>. [In Ukrainian]
9. Khraban, N. Ye. (2023). Aktualni pytannya psykholoichnogo blagopoluchchya molodi pid chas navchannya za viiskovym profilem: pryklad Ukrainy [Current issues of psychological well-being of young people during military training: a case of Ukraine]. *Vyscha osvita*, 1(22), 51-66. [In Ukrainian]
10. Boe, O., & Bergstol, H-O. (2017). Theoretical and Practical Aspects of Self -Efficacy in Military Cadets. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 16(7), 10-29.
11. Johansen, R. B., Laberg, J. C., & Martinussen, M. (2013). Measuring military identity: Scale development and psychometric evaluations. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41, 861-880. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.5.861>
12. Johansen R.B., Laberg J.C., & Martinussen M. (2014). Military identity as predictor of perceived military competence and skills. *Armed Forces & Society*. 40(3), 521-543. <https://doi.org/10.1177/0095327X13478405>
13. Frade, A., & Veiga, F. H. (2016). Military engagement, self-concept and on-base living. In F. H. Veiga (Ed.), *Envolvimento dos alunos na escola: Perspetivas da psicologia e educação -Motivação para o desempenho académico [Students' engagement in school: Perspectives of psychology and education -Motivation for academic performance]* (pp. 236-248). Universidade de Lisboa, Instituto de Educação.
14. Kelly, D. R., Matthews, M. D., & Bartone, P. T. (2014). Grit and hardiness as predictors of performance among West Point cadets. *Milit. Psychol.* 26, 327-342. <https://doi.org/10.1037/mil0000050>
15. Mayer, J. D., & Skimmihorn, W. (2017). Personality attributes that predict cadet performance at West Point. *Journal of Research in Personality*, 66, 14-26. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.10.012>
16. Navickienė, O., Vasilias, A.V. (2024). The effect of cadet resilience on self-efficacy and professional achievement: verification of the moderated mediating effect of vocational calling. *Frontiers in Psychology*, 14, 1330969. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1330969>
17. Roe, A., & Siegelman, M. (1963). A parent-child Relations questionnaire. *Child Development*, 34, 355-369.
18. Souza, L.A., Torres, A.R., Barbosa, G.A., Lima, T.J., & Souza, L.E. (2014). Self-efficacy as a mediator of the relationship between subjective well-being and general health of military cadets. *Cad Saude Publica*, 30(11), 2309-2319. <https://doi.org/10.1590/0102-311x00177513>. PMID: 25493985.
19. Urbański, L. W. (2004) *Funkcje wychowawcze wyższej szkoły oficerskiej*. Poznań: Dom Wydawniczy ELIPSA.
20. Wrzesniewski, A., Schwartz, B., Cong, X., Kane, M., Omar, A., & Kolditz, T. (2014). Multiple types of motives don't multiply the motivation of West Point cadets. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(30), 10990-10995. <https://doi.org/10.1073/pnas.1405298111>

Відомості про автора

Оржешко Дмитро Валерійович, аспірант Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, Україна

Orzheshko, Dmytro, PhD student, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0371-5156>

E-mail: d.orgehko@ukr.net

Отримано 1 лютого 2024 р.

Рецензовано 15 лютого 2024 р.

Прийнято 16 лютого 2024 р.